

Jøderne i København efter Folketællings- listerne af 1906.

Af

Cordt Trap.

Nærværende Undersøgelse, der hovedsagelig bygger paa Resultaterne af den københavnske Folketælling den 1. Februar 1906, har til Formaal at give nogle Momenter til Belysning af Jødernes Stilling i København i befolkningsstatistisk, social og økonomisk Henseende. København tages her i noget videre Betydning som omfattende foruden Hovedstaden tillige Frederiksberg og Gentofte Kommuner, der medtages under den københavnske Tælling og mere og mere smelter sammen med Hovedstaden.

Om Tidspunktet, da Jøderne første Gang indvandrede til Danmark, haves ingen bestemte Oplysninger, men omkring Midten af det 17. Aarhundrede begynder Lovgivningen at beskæftige sig med dem*). Saaledes siger en Forordning af 6. Februar 1651, at ingen Jøde

---

*) Denne og nogle af de følgende Oplysninger om Jødernes Forhold her i Landet i tidligere Tider er tagne af et Foredrag af Hr. Josef Fischer: »Jøderne i København i det 17. Aarhundrede« og af »De mosaiske Trosbekenderes Stilling i Danmark forhen og nu« af A. D. Cohen.

Jøderne i København efter Folketællings- listerne af 1906.

Af

Cordt Trap.

Nærværende Undersøgelse, der hovedsagelig bygger paa Resultaterne af den københavnske Folketælling den 1. Februar 1906, har til Formaal at give nogle Momenter til Belysning af Jødernes Stilling i København i befolkningsstatistisk, social og økonomisk Henseende. København tages her i noget videre Betydning som omfattende foruden Hovedstaden tillige Frederiksberg og Gentofte Kommuner, der medtages under den københavnske Tælling og mere og mere smelter sammen med Hovedstaden.

Om Tidspunktet, da Jøderne første Gang indvandrede til Danmark, haves ingen bestemte Oplysninger, men omkring Midten af det 17. Aarhundrede begynder Lovgivningen at beskæftige sig med dem*). Saaledes siger en Forordning af 6. Februar 1651, at ingen Jøde

---

*) Denne og nogle af de følgende Oplysninger om Jødernes Forhold her i Landet i tidligere Tider er tagne af et Foredrag af Hr. Josef Fischer: »Jøderne i København i det 17. Aarhundrede« og af »De mosaiske Trosbekenderes Stilling i Danmark forhen og nu« af A. D. Cohen.

maa begive sig ind i eller lade sig finde i Danmark uden Lejdebrev, og det bestemmes endvidere, at alle Jøder, som er her i Riget 14 Dage efter, at Forordningen paa tilbørlig Maade er bleven forkyndt, skal ifalde en Bøde paa 1000 Rigsdaler, hvorhos der gives en Belønning paa 50 Rigsdaler til den, der angiver en Jøde, der ulovlig opholder sig her i Riget. Men snart blæste Vinden dog fra en gunstigere Side. Allerede i 1657 fik de portugisiske Jøder, der udmærkede sig frem for deres tyske Trosfæller ved større Dannelse og Rigdom, Ret til at drive lovlig Handel og Næring her i Landet. I 1671 tillodes det Jøder, der var i Besiddelse af mindst 5000 Rdl., at bosætte sig i København, Kristianshavn og Fredericia. Man forsøgte herved et Middel til at trække Penge ind i Landet for dermed at støtte Erhvervslivet, der sygnede hen efter Krige og hærgende Sygdomme. I Begyndelsen blev den givne Tilladelse dog ikke stærkt benyttet. I 1682 var der saaledes i København, ifølge Mandtallet over Ikke-Lutheranere, kun 11 og i 1701 kun 16 jødiske Familier, der væsenlig ernærede sig som Tobaksspindere og Handlende. Men i Løbet af det 18de Aarhundrede har Indvandringen af Jøder til Hovedstaden taget mere Fart; thi i 1790 mandtaltes her 1462 Personer, tilhørende den mosaiske Tro. Senere optoges ved Politimestrenes Foranstaltninger Mandtal over Jøderne baade i Hovedstaden og i det øvrige Land. Efter de i 1836 til Kancelliet indkomne Mandtalslister fandtes der i København 2465, udenfor København 1607 Jøder, tilsammen for hele Landet 4072. Fra 1840 haves Oplysninger om Jødernes Antal gennem de almindelige Folketællinger, hvoraf nedenfor gives

Tallene for København og, saa vidt Oplysningerne rækker tilbage, ogsaa for Frederiksberg. Vedføjede er Tallene for hele Landet.

Tabel a.

	København	Frederiksberg	Hele Landet
1840.....	2248	—	3839
1845.....	2158	—	3670
1850..... c.	2500	—	3941
1855.....	2695	—	4143
1860.....	2858	—	4214
1870.....	3145	—	4290
1880.....	3030	95	3946
1885.....	3387	—	—
1890.....	3264	227	4080
1895.....	3117	229	—
1901.....	2826	239	3476
1906.....	2927	349	—

I Gentofte Kommune fandtes ifølge Folketællingen 1906 74 Jøder, saaledes at Antallet for København og Nabokommuner tilsammen udgjorde 3350.

I København er der i Tidsrummet 1840—85, fraset nogen Vaklen frem og tilbage, dog i det hele en Tilvækst i Jødernes Antal, i Løbet af hele Perioden fra 2248 til 3387. Da Hovedstadens Folketal imidlertid samtidigt tiltog fra 120819 til 280054, er der forholdsvis set en Tilbagegang i det jødiske Element, nemlig fra 18.6 p. m. i 1840 til 12.1 p. m. i 1885. Fra sidstnævnte Aar til 1901 er Jødernes Antal aftaget fra Folketælling til Folketælling, ikke alene relativt, men ogsaa absolut, i Løbet af hele Perioden fra 3387 til 2826. For en ringe Del er denne absolutte Nedgang opvejet ved, at der har fundet nogen Udflytning af Jøder Sted til Frederiksberg (se Tabel a). Fra 1901 til 1906 indtræder der

en lille opadgaaende Bevægelse baade for København og Frederiksberg; men dette skyldes den Omstændighed, at det jødiske Samfund her i Byen, der længe har holdt sig stærkt afsluttet udadtil, i de sidste Aar har faaet nogen Tilvækst udefra. Det er den mægtige jødiske Udvandringsstrøm, som Krigen og Forfølgelserne i Rusland har væltet udover den gamle og den nye Verden — alene i 1905 indvandrede over 100000 Jøder til New-York — hvoraf en lidet betydende Sidestrøm er naaet til vor Hovedstad. Efter Folketællingslisternes Udvisende udgjorde Antallet af russiske Jøder, indvandrede til vor Hovedstad og Nabokommuner i Tiden mellem Folketællingerne 1901 og 1906, 264. Uden den nævnte Tilvækst vilde Antallet af Jøder i København og Nabokommuner være aftaget ogsaa i Tiden mellem de to sidste Folketællinger. Denne Tilbagegang i det jødiske Befolkningselement staar i god Overensstemmelse med, at der efter det mosaiske Trossamfunds aarlige Beretninger stadig er et betydeligt Overskud af Dødsfald over Fødsler, der modsætningsvis træder saa meget stærkere frem, som Fødslernes Antal for hele Befolkningen langt overstiger Dødsfaldenes. I Aarene 1891—1905 var der saaledes i det mosaiske Trossamfund 1049 Dødsfald mod kun 692 Fødsler, hvilket omtrent svarer til 2 Fødsler for hver 3 Dødsfald, medens der for Befolkningen i det hele indtraf mere end 3 Fødsler for hver 2 Dødsfald. Det abnorme Forhold mellem Fødsler og Dødsfald, som nu bestaar for Jødernes Vedkommende, har ingenlunde altid været til Stede. Gaar vi længere tilbage i Tiden, var der et stort Fødselsoverskud ogsaa indenfor det mosaiske Trossamfund. I Aarene 1828—34 var

der saaledes indenfor samme 580 Fødsler mod 479 Dødsfald.

Udenfor København har Antallet af Jøder været i stadig og stærk Nedgang. For et Par Menneskealdre siden var der i mange danske Købstæder betydelige jødiske Kolonier, hvis religiøse Sædvaner og Skikke, som det bl. a. er skildret af Goldschmidt, dannede et ejendommeligt fremmedartet Element i Smaabyernes ellers saa ensartede Liv. Efter Folketællingen 1840 angives her Tallene for nogle af de talrigste jødiske Købstadskolonier indenfor de enkelte Landsdele. Antallet af Jøder var dengang i Helsingør 84, i Slagelse 106, i Kalundborg 41, i Vordingborg (Goldschmidts Fødeby) 16, i Nakskov 48, i Odense 61, i Faaborg 77, i Randers 193, i Aalborg 121, i Fredericia 109 og i Horsens 66. I samtlige Købstæder var der 1521 Jøder, svarende til lidt over 1 pCt. af Folketallet; men i nogle Købstæder, saaledes Slagelse og Faaborg, udgjorde Jøderne mellem 3 og 4 pCt., i Randers henimod 3 pCt. af Befolkningen. Springer vi to Menneskealdre frem i Tiden til Folketællingen 1901, er Jødernes Antal i Købstæderne gaaet ned til 245, altsaa til mellem $\frac{1}{6}$ og $\frac{1}{7}$, og de udgør nu kun c. $\frac{1}{2}$ p. m. af disse Byers Befolkning. Af disse faa Jøder fandtes ca. 30 i Nakskov, ca. 20 i Odense, ca. 20 i Faaborg og ca. 60 i Randers. Blandt Aarhus ca. 52000 Indbyggere i 1901 fandtes kun 11 Jøder. Det er Hovedstaden med de rigere Betingelser, den byder paa i økonomisk og aandelig Henseende, der har tiltrukket de i Købstæderne boende Jøder, saa at det mosaiske Element udenfor Hovedstaden nu er næsten helt forsvundet, fraset enkelte Byer, hvor der

endnu er bevaret nogle Rester af forhen ret store jødiske Kolonier.

Vender vi nu tilbage til Hovedstaden, kan det have Interesse at faa at vide, hvilke Aarsager der har været medvirkende ved Stagnationen og Nedgangen i Jødernes Antal. Der er her først Grund til at nævne de saakaldte blandede Ægteskaber mellem Jøder og og Kristne. Disse Ægteskaber, der spiller en betydelig Rolle i Jødefolkets nyere Historie, virker nemlig, hvor de forekommer i større Antal, henimod en Assimilation af Befolkningens jødiske Elementer, navnlig derved at Børnene i de blandede Ægteskaber erfaringsmæssigt for den langt større Del enten bliver opdragne i den kristne Religion eller kommer til at staa udenfor Trossamfund, men altsaa i begge Tilfælde unddrages det jødiske Samfund. Fra Middelalderens Slutning*) forekom blandede Ægteskaber mellem Kristne og Jøder igennem lange Tider næsten aldrig paa Grund af den sociale og religiøse Kløft mellem de to Trossamfund, og var i mange Lande endog forbudt ved Lovgivningen, som Tilfældet endnu er i Rusland, Spanien og Portugal. I Tyskland er Forbudet i sin Almindelighed først hævet i 1875, og i Østerrig er Ægteskab mellem Jøder og Kristne kun tilladt ad den Omvej, at den ene eller begge Forlovede stiller sig udenfor Trossamfund. Her i Landet var Indgaaelsen af blandede Ægteskaber mellem Jøder og Kristne indtil 1849, da

*) Disse Oplysninger om blandede Ægteskaber i Udlandet er tagne af Ruppins Værk »Die Juden der Gegenwart«, 5. Kapitel S. 78—96 og fra »Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden«.

Grundloven tillod fri Religionsøvelse, kun tilladt ifølge kongelig Bevilling og kun paa den Betingelse, at Vielsen blev foretaget af kristelige Gejstlige og Børnene opdragne i den evangeliske Tro. I 1851 indførtes som bekendt den borgerlige Vielse, bl. a. for Personer, der hører til forskellige Trossamfund. Størstedelen af de blandede Ægteskaber mellem Jøder og Kristne sluttedes herefter ved borgerlig Vielse, der tillader en begrænset Valgfrihed med Hensyn til den Religion, i hvilken Børnene skal opdrages.

I Lande, hvor Jøderne paa Lighedens Grundlag har tilkæmpet sig en fremskudt økonomisk og social Stilling, spiller de blandet jødiske Ægteskaber i Nutiden en stadig større Rolle og hyppigst forekommer de i de store Byer. I Berlin sluttedes der t. Eks. i 1904 628 rent jødiske og 248 blandet jødiske Ægteskaber, og i Hamborg i samme Aar 102 rent jødiske mod 51 blandede Ægteskaber. I London har de i flere Generationer bosatte Jøder i stort Omfang indgaaet Ægteskab med Kristne lige op til det fineste engelske Aristokrati, medens de i de senere Aar indvandrede russiske Jøder, der bor kolonimæssigt i Byens Eastend og fra deres Hjemland har medbragt en stærk Vedhængen ved de jødiske Traditioner, kun sjældent stifter ægteskabelig Forbindelse med Personer udenfor Trossfællernes Kreds.

Hvorledes stiller nu Forholdet sig mellem rent jødiske og blandet jødiske Ægteskaber i København? Jeg skal her begynde med at meddele en Statistik over Antallet af aarlig indgaaede Ægteskaber af de to forangivne Klasser, hvortil Materialet er tilvejebragt

gennem det mosaiske Trossamfunds Regnskaber og Staden Københavns aarlige Beretninger^{*)}).

	Rent jødiske Ægteskaber	Borgerlige Ægteskaber mell. Jøder og Kristne
1880—84	85	38
1885—89	76	52
1890—94	80	48
1895—99	67	53
1900	11	8
1901	15	14
1902	13	8
1903	11	13
1904	14	15
1905	23	23
	395	272

I Aarene 1880—1905 er der altsaa indgaaet 395 rent jødiske og 272 blandede Ægteskaber, hvilke sidste for hele Perioden udgør 40.8 pCt. af det samlede Antal Ægteskaber. Men Tallene viser tillige, at der i Løbet af det betragtede Tidsrum er sket meget stærke Forskydninger henimod de blandede Ægteskaber. Medens disse i Tiaaret 1880—89 kun udgør 35.9 pCt. af det samlede Antal Ægteskaber, der indgaas af Jøder, er Procenttallet vokset til 40.7 i 1890—99 og til 48.2 pCt. i Seksaaret 1900—05. De blandede jødiske Ægteskaber er altsaa i det sidste Seksaar omtrent lige saa talrige som de rent jødiske, hvilket, selv i Sammenligning med Forholdene i de tyske Byer, er meget betydeligt. Da de rent jødiske Ægteskaber med Hensyn til Antallet af jødiske Personer tæller dobbelt mod de blandede Ægteskaber, er Forholdet i de senere Aar dette, at den ene Tredje-

^{*)} Se en Artikel af Fuldmægtig Julius Salomon i Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden 1905, Hefte I.

del af de Jøder, der indgaar Ægteskab, gifter sig med Kristne, medens de to Tredjedele gifter sig med hinanden indbyrdes.

Søger vi dernæst Oplysninger om de blandede Ægteskaber paa Folketællingslisterne, skal det først bemærkes, at vi har fundet det rigtigt at udsondre Oplysningerne for de i de sidste 5 Aar fra Rusland indvandrede Jøder, da disse i social Henseende indtager en Særstilling.

Efter Folketællingslisterne den 1. Februar 1906 forefandttes der i København og Nabokommuner, med den foran nævnte Begrænsning, fraset nogle Tilfælde, hvor Trossamfundet kun kendtes for én af Ægtefællerne, 426 rent jødiske Ægteskaber og 218 blandet jødiske Ægteskaber, der fordeler sig saaledes, at i 147 Tilfælde er det Manden, i 71 Tilfælde Hustruen, der tilhører det mosaiske Trossamfund, medens den anden Ægtefælle hører til Folkekirken. Det viser sig altsaa, at de Ægteskaber, hvor en Jøde har ægtet en kristen Kvinde, er langt talrigere end de, hvor en kristen Mand har ægtet en jødisk Kvinde. Af Enkemænd fandtes 46, af Enker 237 tilhørende den mosaiske Tro. Enkernes Antal er fem Gange saa stort som Enkemændenes, medens Forholdet mellem Enkemænd og Enker for hele Befolkningen omtrent er som 1 : 4; det større Overtal af Enker hos Jøderne staar vistnok i Forbindelse med, at de jødiske Mænd gifter sig sent (se herom i det efterfølgende). Blandt de indvandrede russiske Jøder var 53 Ægtepar; samtlige Ægteskaber var rent jødiske.

Som allerede fremhævet paakalder de blandede Ægteskaber navnlig Interesse paa Grund af deres Ind-

flydelse paa Børnenes Trosbekendelse. Ser vi da bort fra de russiske Jøder, hvis Børn alle var opførte som tilhørende den mosaiske Tro, var Forholdet dette, at af Ægteskaber uden Børn var der 100, hvor begge Forældrene var Jøder, 41 hvor kun Manden og 18 hvor kun Konen var Jøde. Ægteskaberne med Børn var delte saaledes, at der var 326 rent jødiske, 159 blandede, nemlig 106, hvor kun Manden og 53, hvor kun Konen var Jøde. Hvorledes Børnene i de to Grupper af Ægteskaber fordelte sig efter Trossamfund, ses af nedenstaaende Oversigt. Ved Børn forstaaes i denne Sammenhæng de i Folketællingsøjeblikket i Hjemmet værende Børn.

	Rent jødiske Ægteskaber med Børn	Blandet jødiske Ægteskaber med Børn
Antal Ægtepar.....	326	159
Børn hørende til det jødiske Trossamfund.....	777	61
Børn hørende til Folkekirken.....	5	284
Børn hørende til andre Trossamfund ..	"	4
Børn udenfor Trossamfund.....	1	21

I de rent jødiske Ægteskaber staar ikke engang 1 pCt. af Børnene udenfor det jødiske Samfund. Men Hovedinteressen knytter sig naturligvis til de blandede Ægteskaber. Af 370 Børn i disse tilhører kun 61 det jødiske Trossamfund, 284 hører til Folkekirken, 4 Børn til andre Trossamfund, medens 21 Børn staar udenfor Trossamfund. Omtrent en Sjettedel af Børnene hører til det mosaiske Trossamfund, af Resten hører det store Flertal til Folkekirken. Vil man opgøre det Tab, som det mosaiske Trossamfund har lidt ved Børnenes Religionsforhold i de blandede Ægteskaber, maa man gaa ud fra, at Tab og Gevinst vilde udligne hinanden,

hvis Halvdelen af Børnene kom til at tilhøre det nævnte Trossamfund. Efter denne Beregningsmaade maa Tabet for det nævnte Samfund opgøres til 124 Personer, hvortil endnu kommer 6 Børn fra de rent jødiske Ægteskaber. Ganske vist tillader vort Materiale os ikke at beregne Tabet for de Børns Vedkommende, der allerede har forladt Hjemmet; men da disse for Størstedelen maa være fødte i en Tid, da de blandede Ægteskaber endnu kun spillede en mindre Rolle, vil Afgangen her næppe være meget betydelig. Af Enker og Enkemænd med Børn var Antallet 143 med 268 hjemmeværende Børn, hvoraf 255 tilhørte det jødiske Trossamfund, medens 13 stod udenfor dette. Det viser sig altsaa, at det Tab, som det mosaiske Trossamfund i København lider ved de blandede Ægteskaber, vel er ret betydeligt, men dog ikke stort nok til at forklare den ringe Stigning, henholdsvis Tilbagegang i Antal, som Jøderne har været underkastet. Her maa andre Aarsager gøre sig gældende og som saadanne kan blandt andet tænkes en lav Fødselshyppighed og Indgaaelse af faa Ægteskaber.

Fra gammel Tid har man anset de jødiske Ægteskaber for meget frugtbare, men i Nutiden er dette ikke Tilfældet; thi overalt, hvor man har Oplysninger om dette Forhold, viser det sig, at de jødiske Ægteskabers Frugtbarhed er ringere end den øvrige Befolkning*). Dette staar vistnok i Forbindelse med, at Fødselshyppigheden i Ægteskaberne er lavere i de velhavende Samfundslag end i Arbejderstanden, og at

*) Se herom Ruppin: »Die Juden der Gegenwart«. 3. Kapitel, S. 45—61.

Jøderne, efterhaanden som de arbejder sig fra neden opad i Samfundet, inddrages under de Love, der behersker dettes højere sociale Lag. En forholdsvis høj Fødselshyppighed (om end ringere end den hele Befolknings) bevarer Jøderne endnu saadanne Steder, som t. Eks. i Galizien, hvor de paa Grund af deres store Talrighed for en væsentlig Del tilhører de mindre Næringsdrivendes Klasse, ligesom det anses for sikkert, at Jøderne i Amsterdams Judenviertel og Londons Whitechapel har langt større Fødselshyppighed end deres rige Trosfæller i disse Byers fine Kvarterer. Om Fødselshyppigheden hos Jøderne i Sammenligning med den øvrige Befolkning haves for Københavns Vedkommende nogle Oplysninger fra Folketællingsmaterialet 1901. I jødiske Ægteskaber med Varighed indtil 15 Aar stillede Antallet af fødte Børn sig, som nedenstaaende Oversigt viser; de jødiske Ægteskaber er i Oversigten betegnede ved a. Til Sammenligning er anført Antallet af Børn i samtlige de Ægteskaber af tilsvarende Varighed, der var inddragne under den af Københavns Kommunes statistiske Kontor herpaa rettede Undersøgelse, og blandt hvilke der fandtes Repræsentanter for de forskellige Samfundslag, hvorfor de tilsammentagne maa antages at give et nogenlunde tro Billede af Forholdene for Befolkningen i det hele; disse Ægteskaber betegnes i Oversigten ved b.

	a	b
Ægteskaber uden Børn	61	3197
— med 1 Barn	61	2984
— — 2 Børn	60	2441
— — 3 —	34	1736
— — 4 —	31	1254
— — 5 —	6	698
— — 6 —	5	465
— — 7 —	1	257
— — 8 eller flere Børn	3	232

Undersøgelsen giver som Hovedresultat, at medens der paa b-Ægteskaberne kommer et gennemsnitligt Børneantal af 2.13, bliver Gennemsnitstallet for de jødiske Ægteskaber kun 1.91. Omtrent samme indbyrdes Forhold vilde fremkomme, hvis man opstillede en tilsvarende Beregning for Ægteskaber med Varighed under 10 Aar. Det er navnlig de meget børnerige Ægteskaber, som er forholdsvis langt talrigere i Gruppe b end i Gruppe a. De fremdragne Tal viser hen paa, at Fødselshyppigheden i de jødiske Ægteskaber her i København er mindre end den for hele Befolkningen gældende, om end Forskellen ikke er meget betydelig.

Som anden mulig Aarsag til det lave Fødselstal hos Jøderne er nævnt, at en forholdsvis stor Del af den jødiske Befolkning forbliver ugift. For at belyse dette Forhold gengives nedenfor, hvorledes Jøderne indenfor de i Tabellen opgivne Aldersgrupper fordeler sig efter Civilstand, hvilket procentvis sammenstilles med den tilsvarende Fordeling for hele Befolkningen. For Mændenes Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes (de russiske Jøder er ikke medregnede):

Tabel b.

Aar	Jøder (Mænd)						Hele Befolkningen (Mænd)		
	Ugifte Antal	Gifte Antal	Enkemænd*) Antal	Ugifte pCt.	Gifte pCt.	Enkemænd*) pCt.	Ugifte pCt.	Gifte pCt.	Enkemænd*) pCt.
20—25	97	8	3	92.4	7.6	3	89.0	10.9	0.1
25—30	58	43	2	56.3	41.7	2.0	47.2	52.1	0.7
30—35	41	65	3	38.7	61.3	3	24.5	74.0	1.5
35—40	31	82	6	26.1	68.9	5.0	16.5	80.8	2.7
40—45	16	77	6	16.2	77.8	6.0	12.6	83.7	3.7

*) Indbefatter tillige Separerede og Fraskilte.

Som man ser, er Procenttallet for ugifte Mænd meget større for Jøderne end for hele Befolkningen, og dette Træk gør sig gældende med en saadan Styrke, at det trods de Tilfældigheder, som de smaa Tal er underkastede, gentager sig meget udpræget for alle de i Tabellen nævnte Aldersgrupper. Og gaar man til de gamle Aldersklasser, vil man genfinde det samme Træk, at Antallet af ugifte Mænd blandt Jøderne er forholdsvis stort. Mellem 60 og 80 Aar findes 157 jødiske Mænd, af hvilke 24 er Enkemænd, 107 gifte og 26 ugifte, hvilket for de ugifte svarer til mellem 16 og 17 pCt. mod ca. 10 pCt. for hele Befolkningen. Det viser sig altsaa, at de jødiske Mænd ikke alene gifter sig sent, men at ogsaa forholdsvis mange forbliver ugifte gennem hele Livet. Betragter man Civilstandsfordelingen for de indvandrede russiske Jøder, lægger man særlig Mærke til, at saa mange af de ganske unge Mænd er gifte; af 28 Mænd mellem 20 og 25 Aar er dette Tilfældet med 11. Dette Træk staar i et ejendommeligt Modsætningsforhold til, at, fraset disse Indvandrere, er af 105 jødiske Mænd mellem 20 og 25 Aar kun 8 gifte.

De jødiske Kvinders Civilstandsfordeling i Sammenligning med den øvrige Befolknings ses for Aldersklasserne 20 til 50 Aar af omstaaende Oversigt: (Se Tabel c).

Betragter man Aldersklasserne fra 20 til 35 Aar, viser det sig, at mellem de jødiske Kvinder er Procenttallene for ugifte omtrent det samme som for hele Befolkningen. Jødernes Civilstandsforhold synes saaledes for den yngre Slægts Vedkommende at være bestemt ved de sociale Forhold. Deres Mænd gifter

Tabel c.

Aar	Jøder (Kvinder)						Hele Befolkningen (Kvinder)		
	Ugifte Antal	Gifte Antal	Enker ^{*)} Antal	Ugifte pCt.	Gifte pCt.	Enker ^{*)} pCt.	Ugifte pCt.	Gifte pCt.	Enker ^{*)} pCt.
20—25	98	25	•	79.7	20.3	•	77.8	21.7	0.5
25—30	65	72	1	47.1	52.2	0.7	48.2	50.0	1.8
30—35	38	76	4	32.2	64.4	3.4	33.0	63.0	4.0
35—40	40	62	12	35.1	54.4	10.5	27.1	65.6	7.3
40—50	90	132	32	35.1	52.0	12.6	22.5	62.5	15.0

sig sent i Overensstemmelse med Sædvanen i de højere Samfundslag**), medens der med Hensyn til Kvindernes Vielsesalder ikke viser sig nogen større Forskelighed mellem Samfundslagene. Men betragter man for Kvindernes Vedkommende Aldersklasserne fra 35 Aar opefter, fremkommer der et andet Billede. Her er Procenttallene for ugifte blandt Jøderne væsentlig højere end for hele Befolkningen. Der har altsaa været en Overgangsperiode, i hvilken forholdsvis mange af de jødiske Kvinder forblev ugifte, paa samme Tid som de jødiske Mænd i ikke ringe Omfang søgte deres Hustru mellem Trosfæller i Udlandet (se herom senere). Dette Fænomen maa sandsynligvis henføres til forskellige Aarsager, dels en vis Gnidningsmodstand indenfor det lille og i social Henseende ret stærkt leddelte jødiske Samfund her i Byen, dels til den Omstændighed, at de jødiske Kvinder forholdsvis sent er komne med i Bevægelsen med de blandede Ægteskaber. Blandt de fra Rusland indvandrede jødiske Kvinder er Antallet

*) Indbefatter tillige Separerede og Fraskilte.

**) Se t. Eks.: Børneantal og Børnedødelighed i københavnske Ægteskaber. København 1905. S. 9—11.

af gifte stort. Af 16 Kvinder mellem 15 og 20 Aar er 7, af 20 Kvinder mellem 20 og 25 Aar 14 i Ægteskab. Tallene stemmer godt med Forholdene i Indvandrerne Hjemstavn, hvor den jødiske Befolkning gifter sig meget tidligt.

Det maa nu anses for givet, at Jødernes Civilstandsdeling, som den foran er karakteriseret (ved Siden af Ægteskabernes ringere Frugtbarhed og Børnenes Religionsforhold i de blandede Ægteskaber) gaar ind som et vigtigt Led i de Aarsagsfaktorer, der forklarer det lave Fødselstal indenfor det jødiske Samfund. Her er dog Grund til endnu at paapege et Moment af stor Betydning i denne Henseende, nemlig de uægte Fødsler. Efter Stadslægens Beretninger var t. Eks. i Aarene 1901—05 omtrent en Fjerdedel af de levendefødte Børn fødte udenfor Ægteskab. Uden disse Fødsler vilde Københavns Fødselsoverskud formindskes med over Halvdelen; men man tør gaa ud fra, at uægte Børn kun undtagelsesvis vil blive opdragne i den jødiske Tro, og at der altsaa her ligger en vigtig Kilde til Tilvækst for Befolkningen i det hele, men ikke for Jøderne.

Endnu skal kun berøres, at vor Undersøgelse, som allerede nævnt, bygger paa Folketællingslisterne, og at man her kan have undladt at opføre som Jøder Personer, der tilhører det mosaiske Trossamfund, men nogen større Fejlkilde tør næppe antages at ligge paa dette Punkt.

Vi gaar nu over til at undersøge Jødernes Aldersfordeling, der i nedenstaaende Tabel er angivet saavel i absolute Tal som procentvis, idet der til Sammenligning er vedføjet de tilsvarende Procenter for hele

Befolkningen. Tallene*) omfatter ikke de russiske Jøder, indvandrede i Løbet af de sidste 5 Aar. Her, som paa forskellige Steder i det følgende, er disse holdte ude af Hovedfremstillingen, fordi man har ønsket at vise Udviklingen i et lille jødisk Samfund som det, der findes i København, der ikke, som t. Eks. de store Søstersamfund i London og New York, har modtaget stadig Fornyelse gennem Indvandringsstrømmen af ubemidlede Jøder fra Østen, men i en ualmindelig Grad — i alle Tilfælde indtil de sidste Aar — har holdt sig afsluttet udadtil.

Tabel d.

	Mænd			Kvinder		
	Jøder		Hele Befolkn.	Jøder		Hele Befolkn.
	Antal	pCt.		Antal	pCt.	
0—5 Aar	97	7.0	11.7	98	5.9	9.6
5—15 —	199	14.3	19.8	220	13.1	16.6
15—20 —	104	7.5	8.8	112	6.7	8.4
20—30 —	208	14.9	18.5	261	15.6	19.7
30—40 —	225	16.1	15.0	232	13.9	15.3
40—60 —	391	28.1	19.7	459	27.5	21.1
60—80 —	157	11.3	6.1	253	15.1	8.6
80 Aar og dero, ...	12	0.8	0.4	37	2.2	0.8
Tilsammen	1393	100.0	100.0	1672	100.0	100.0

Det ses, at for Jødernes Vedkommende er Procenttallene for Børn under 15 Aar meget lavere end for hele Befolkningen. Det er de foran nævnte Momenter, de blandede Ægteskaber med Børnenes Opdragelse udenfor den jødiske Tro og Jødernes ringere Fødsels-hyppighed, der dæmper op for Tilgangen fra neden

*) Personer med uangiven Alder er udeladte; af saadanne fandtes 9 Mænd og 12 Kvinder.

og derved samtidig er Aarsag til de lave Procenttal for de yngste Aldersklasser og til det bestaaende Misforhold mellem Fødsler og Dødsfald. Sammenligner man Aldersgrupperne 0—5 Aar og 5—15 Aar, ser man, at Forskellen i Procenttallene for Jøder og hele Befolkningen er størst for den laveste af de to Aldersgrupper, hvilket falder godt i Traad med, at de Aarsager, som bevirker det lave Fødselstal mellem Jøderne (derunder de blandede Ægteskaber), først efterhaanden har udviklet sig. I 1880 udgjorde saaledes Børn under 15 Aar 23.5 pCt. af Jøderne mod kun 20 pCt. nu. Naar Procenttallene for Aldersgrupperne 15—30 Aar endnu er væsenlig højere for hele Befolkningen end for Jøderne, ligger det tildels deri, at der i disse Aldersklasser foregaar en stærk Indvandring til København af Arbejdere og ligestillede Befolkningslag*), der for en stor Del senere atter udvandrer, medens tilsvarende Vandringer ikke finder Sted for Jødernes Vedkommende. For Aldersklasserne fra 30 Aar opefter er Procenttallene for Jøderne betydelig højere end for den hele Befolkning, og dette skyldes dels en Tilbagevirkning af de unge Aldersklassers Faatallighed, dels Jødernes højere Levealder. Derfor ser vi ogsaa i foranstaaende Tabel, at Forskellen mellem Procenttallene for Jøderne og for hele Befolkningen vokser med Alderen. Holder vi os, for væsenlig at udelukke den Paavirkning, der udgaar fra de yngre Aldersklasser, til Befolkningen over 20 Aar, fremkommer følgende Resultat:

---

*) Se bl. a. Tabelværk til Københavns Statistik Nr. 13 p. 9.

	Mænd		Kvinder	
	Jøder	Hele Befolkn.	Jøder	Hele Befolkn.
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—40 Aar	43.6	56.1	39.7	53.5
40—60 —	39.4	33.0	36.0	32.2
60—80 —	15.8	10.2	20.4	13.0
80 Aar og derover	1.2	0.7	3.0	1.3
	100.0	100.0	100.0	100.0

Af nedenstaaende Tabel ses Aldersfordelingen for de i de sidste 5 Aar indvandrede russiske Jøder, tagne dels for sig, dels i Forbindelse med de øvrige her-værende Jøder. I Oversigten er udeladt 9 Mænd og 13 Kvinder, for hvilke Alderen ikke var opgivet.

	Mænd			Kvinder		
	Russiske Jøder	Samtl. Jøder inkl. Russerne		Russiske Jøder	Samtl. Jøder inkl. Russ.	
	Antal	pCt.	pCt.	Antal	pCt.	pCt.
0—15 Aar	33	26.6	21.7	45	38.1	20.3
15—20 —	7	5.7	7.3	16	13.6	7.2
20—30 —	50	40.3	17.0	31	26.3	16.3
30—60 —	32	25.8	42.7	22	18.6	39.8
60 Aar og derover ..	2	1.6	11.3	4	3.4	16.4
	124	100.0	100.0	118	100.0	100.0

Af Mændene er ikke mindre end $\frac{2}{5}$ i Alderen fra 20—30 Aar, altsaa unge Folk i den kraftigste Alder, af Kvinder tillige forholdsvis mange i Alderen 15—20 Aar. Ved at sammenholde denne Tabel med den foregaaende Tabel d, vil det ses, at Tilkomsten af de russiske Jøder vil bidrage til noget at forøge Procent-tallene for Aldersklasserne 0—15 Aar og 20—30 Aar, hvortil saa svarer en Nedgang for de ældre Alders-klasser.

Oplysninger om Jødernes Fødestedsforhold findes i nedenstaaende Tabel, der ogsaa omfatter de indvandrede Russere:

Tabel e.

Fødested	Mænd	Deraf indvandrede fra:				Kvinder	Deraf indvandrede fra:			
		Købstæder	Landdistr.	Udland	Uangivet		Købstæder	Landdistr.	Udland	Uangivet
København og Nabokommuner	977	4	3	8	»	1107	4	7	5	»
Købstæder	203	92	19	28	64	275	163	4	8	100
Landdistrikter	16	3	9	»	4	20	»	11	»	9
Island	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Norge	3	»	»	3	»	11	»	»	9	2
Sverige	25	1	»	14	10	52	»	»	36	16
Tyskland	80	1	1	57	21	148	»	»	90	58
Rusland	190	1	1	160	28	143	»	»	118	25
Storbritannien og Irland .	6	2	»	2	2	17	1	»	5	11
Frankrig	2	»	»	1	1	1	»	»	1	»
Østrig-Ungarn	9	»	»	6	3	16	»	»	12	4
Italien	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Nederlandene	3	»	»	2	1	4	»	»	4	»
Amerika	7	»	»	4	3	6	»	»	4	2
Afrika, Australien	2	»	»	»	2	3	»	»	»	3
Uangivet	10	»	»	»	10	12	»	»	»	12
Tilsammen...	1535	104	33	287	149	1815	168	22	292	242

Lidt over tre Femtedele af Jøderne (noget mere for Mænd end for Kvinder) er fødte i København eller nærmeste Omegn. Da det indfødte og det indvandrede Element for Hovedstadens Befolkning i det hele omtrent holder hinanden Stangen, er altsaa en forholdsvis stor Del af de københavnske Jøder barnefødte her, saaledes som Tilfældet er med Befolkningens højere sociale Lag. Kun Købstæderne og af fremmede Lande

Rusland og Tyskland spiller nogen større Rolle som Fødested for de københavnske Jøder. Paa Købstæderne falder omtrent $\frac{1}{7}$ (et Par Procent mere for Kvinderne end for Mændene). I Rusland er født 12.4 pCt. af Mændene og 7.9 pCt. af Kvinderne. Ellers bemærker man, at Kvinderne er i stort Overtal mellem de indvandrede Jøder fra forskellige andre Lande som Tyskland, Østrig-Ungarn, Sverige, Norge og Storbritannien. Tallene er her tildels smaa, men gaa alle i samme Retning og finder deres Forklaring i det allerede fremdragne Forhold, at mange jødiske Mænd har søgt deres Hustruer i fremmede Lande, der i Kultur ikke staar os for fjernt. Folketællingslisterne giver foruden om Fødestederne ogsaa nogle, om end mangelfulde, Oplysninger om Fraflytningsstederne, ved hvilke vi i svage Omrids kan følge Vandringsforholdene. Vi ved saaledes, at af 203 jødiske Mænd, der er fødte i Købstæderne, er 92 indvandrede direkte derfra til København, 19 har lagt Vejen over Landdistrikterne og 28 over Udlandet, medens Oplysninger savnes for 64, der vel for største Delen er direkte indvandrede. Af 273 købstadfødte jødiske Kvinder vides 163 at være direkte indvandrede, 4 er komne hertil fra Landdistrikterne, 8 fra Udlandet. Disse Tal viser hen paa, at Mændene ikke saa meget som Kvinderne er direkte indvandrede til Hovedstaden fra deres Fødested, men ofte har haft fast Ophold andre Steder i Ind- eller Udland, før de endelig har fæstet deres Bo i København. Om de russiske Jøder ved man, at af 190 Mænd er 136 indvandrede direkte fra deres Fødeland, 26 andetsteds fra, for en stor Del fra Sverige, medens for 28 Indvandringssted er uoplyst, og af 143 Kvinder er 109 ind-

vandrede direkte, 9 andetsteds fra, medens der for 25 savnes Oplysninger.

De Oplysninger, der ved Hjælp af Folketællingslisterne har kunnet tilvejebringes om Tidsforholdene for Jødernes Indvandring her til Byen, findes sammenarbejdede i efterfølgende Tabel f. I et forholdsvis stort Antal Tilfælde er, som anført, Indvandringsforholdene uoplyste; om disse er der Grund til at tro, at Indvandringen fortrinsvis har fundet Sted langt tilbage i Tiden.

Tabel f.

	Mænd				Kvinder			
	Ialt indvandret	Deraf fra:			Ialt indvandret	Deraf fra:		
		Køb- stæderne	Tyskland	Rusland		Køb- stæderne	Tyskland	Rusland
Januar 1906...	22	»	2	17	17	1	1	14
Aar 1905.....	81	5	3	57	78	5	6	53
— 1904.....	42	1	3	26	42	5	2	24
1901—03.....	49	12	7	8	49	17	7	4
1891—1900....	71	14	7	16	100	32	20	9
1881—1890....	56	19	16	5	66	27	22	4
1871—1880....	40	21	4	3	47	26	12	1
Før 1871.....	63	32	16	5	83	55	17	»
	424	104	58	137	482	168	87	109

Af Indvandringen fra Købstæderne falder en forholdsvis stor Del paa Tiden før 1871. Der er Oplysninger om, at der før det nævnte Tidspunkt er indvandret 87 Jøder fra Købstæderne, et stort Tal, naar Hensyn tages til, at Indvandringen ligger saa langt tilbage i Tiden og mange Tilfælde af Indvandring er

uoplyste. Efterhaanden som Jødernes Tal i Købstæderne aftager, maa naturligvis Indvandringen derfra til Hovedstaden aftage i Betydning, hvilket Tallene ogsaa viser. Hovedinteressen samler sig om Indvandringen fra Rusland. Denne var indtil for et Par Aar siden ringe, men pludselig skyder Tallene i Vejret i 1904 og 1905 og endnu i Januar Maaned 1906 er her til indvandret 31 russiske Jøder. Dette tyder paa, at Indvandringsstrømmen fra det store Czarrige endnu ikke var standset i Folketællingsøjeblikket, og dette bekræftes ogsaa fra anden Side. Det vil blive interessant ved den kommende Folketælling at faa Oplysninger herom. Kommer de indvandrede russiske Jøder med deres fra vor saa højt forskellige Kultur til at udgøre et større Element blandt den herboende jødiske Befolkning, er det sandsynligt, at det paa forskellig Maade vil kunne mærkes bl. a. i et gunstigere Forhold mellem Fødsler og Dødsfald end det, det mosaiske Trossamfund nu kan fremvise.

Folketællingslisterne giver Oplysning om Jødernes Fordeling efter Erhvervsklasser. Ogsaa her ser vi foreløbig bort fra de russiske Jøder. Af jødiske Forsørgere var der da 1616, medens Antallet af de Forsørgede, der dog ikke alle hørte til den mosaiske Tro, udgjorde 1788, svarende til henholdsvis 47.5 og 52.5 pCt., et Forhold, som ikke er meget forskelligt fra det for hele Befolkningen gældende, men som sikkert fremkommer paa en anden Maade for Jødernes Vedkommende, idet bl. a. den ringere Frugtbarhed i de jødiske Ægteskaber og det større Procenttal af ugifte Personer vilde føre til et lavere Antal Forsørgede, medens de jødiske Forældre til Gengæld beholder Børnene længere i Hjemmet.

Forsørgernes Fordeling efter Erhverv fremgaar af nedenstaaende Tabel g, der ikke alene oplyser dette Forhold for de mandlige Forsørgere, hørende til den mosaiske Tro, men ogsaa for Mændene i de blandede Ægteskaber, hvor kun Hustruen hører til det mosaiske Trossamfund. Man har ment, at det kunde have nogen Interesse at kende det sociale Niveau for Mændene i de sidstnævnte Ægteskaber. I Oversigten er ikke medtaget de indvandrede russiske Jøder.

Tabel g.

	Jødiske Forsørgere			Forsørgere i blandede Ægteskaber, hvor Hustruen er Jødinde
	Md.	Kv.	Tils.	
Gejstlige Embedsmænd og Kirkebetjente	12	1	13	0
Civile Embedsmænd o. l. . .	19	2	21	8
Underofficerer	0	0	0	2
Lærere ved Universitet eller højere Lærestalter	7	0	7	3
Andre Lærere	13	28	41	1
Fast ansatte i underordnede Poster	5	1	6	0
Sagførere	34	0	34	2
Læger	25	1	26	0
Tandlæger	1	0	1	0
Sygeplejersker og Sygehus- betjente	1	17	18	0
Arkitekter	2	0	2	1
Litterær og journalistisk Virksomhed	18	4	22	0
Kunstnere, Skuespillere . . .	23	3	26	3
Studerende	22	4	26	0
Anden immateriel Virksom- hed (Artister m. fl.)	5	1	6	0
Immateriel Virksomhed tils.	187	62	249	20
Gartnere	1	0	1	0

	Jødiske Forsørgere			Forsørgere i blandede Ægteskaber, hvor Hustruen er Jødinde
	Md.	Kv.	Tils.	
Bude og Portnere	3	1	4	1
Arbejdsmænd	2	2	4	»
Daglejere m. fl.	5	3	8	1
Kapitalister	49	221	270	2
Pensionister	3	4	7	1
Legatnydere og Personer i milde Stiftelser	13	76	89	»
Kapitalister og Pensionister m. fl.	65	301	366	3
Tyende	1	5	6	»
Uopgivet Erhverv	5	22	27	1
Ialt...	1030	586	1616	71

Omstaaende Tabel h giver ved en procentvis Sammenstilling Oplysninger om, hvorledes de jødiske Forsørgere fordeler sig erhvervsmæssigt i Forhold til den samlede Befolkning. Man har her for sidstnævntes Vedkommende ganske vist maattet nøjes med Resultaterne fra Folketællingen 1901, da Erhvervsstatistiken for 1906 endnu ikke er afsluttet; men de Forskydninger, der kan være foregaaede i de mellemliggende 5 Aar, er her saa ringe i Sammenligning med de udprægede Forskelligheder, der bestaar mellem den jødiske og den samlede Befolknings Erhvervsforhold, at den procentvise Sammenstilling i alt væsenligt maa give et rigtigt Billede. Da Tallene ikke alene har til Formaal at vise Forskellen i Fordelingen i Hovederhverv, men ogsaa med Hensyn til den sociale Trinfølge, har man indenfor de to Hovederhvervsgrupper Industri og Omsætning i Overensstemmelse med Principerne for Folketællingsbehandlingen af 1901

sondret mellem a-, b- og c-Personer. Til den ene Side staar a-Personerne, hvorved man forstaar selvstændige Erhvervsdrivende af enhver Art i Forening med Direktører for Aktieselskaber o. lign., til den anden c-Personerne, der omfatter Arbejderstanden og dermed nærstaaende sociale Lag som Bude, Portnere, Forretningstyende m. m., medens endelig b-Personerne betegner en social Mellemklasse bestaaende af Kontor- og Butikspersonale i dettes forskellige Trin i Forbindelse med det tilsynshavende Personale i Fabriker m. m.

Tabel h.

	Mænd		Kvinder	
	Jøder	Hele Befolkn.	Jøder	Hele Befolkn.
Immateriel Virksomhed . . .	18.1	13.6	10.6	7.3
Ekstraktiv Industri	0.1	2.0	>	0.3
Haandværk og Industri	a. 11.3	7.8	3.1	4.6
	b. 0.2	2.1	0	1.1
	c. 6.1	35.9	7.5	20.5
	17.6	45.8	10.6	26.5
Handel og Samfærdsel	a. 34.8	8.2	5.8	4.7
	b. 21.2	7.4	16.1	5.0
	c. 0.8	10.6	0.2	3.2
	56.8	25.6	22.1	12.9
Daglejere m. m.	0.5	5.4	0.5	7.9
Kapitalister	4.7	2.0	37.7	6.0
Legater, milde Stiftelser .	1.3	0.1	13.6	2.9
Pensionister m. fl.	0.3	1.4	0.7	3.9
Offentlig understøttede . .	>	2.5	>	5.0
Uopgivet Erhverv	0.5	0.9	3.7	1.9
Tyende	0.1	0.1	0.8	24.8
	100.0	100.0	100.0	100.0

Betragter vi først de mandlige Forsørgere, vil det ses, at de immaterielle Erhverv beskæftiger 18.1 pCt.

af Jøderne mod kun 13.6 pCt. af hele Befolkningen. Det er navnlig Sagfører- og Lægegerningen samt literær, journalistisk og kunstnerisk Virksomhed, som bidrager til Jødernes høje Procenttal indenfor de immaterielle Erhverv. Alene af jødiske Læger er der 25, af jødiske Sagførere 34; for de liberale Erhverv er det forholdsvis 10 Gange saa meget som for hele Befolkningen, og indenfor literær, journalistisk og kunstnerisk Virksomhed er Jøderne repræsenterede omtrent som 4 til 1. Ogsaa findes mange Jøder mellem Lærerne ved de højere Lærestalter, men ellers forholdsvis faa indenfor den civile Embedsstand, og blandt dem er der endda nogle (saaledes Embedsmænd i det kongelige Kapel), hvem deres Embedsstilling har anvist deres Plads i Systemet, men som ellers ved deres Virksomheds Art vilde komme ind under Kunstnergruppen. I Militæretaten fandtes efter Folketællingslisterne 1906 ingen, i faste underordnede Stillinger kun 5 Jøder.

Hovedgruppen Haandværk og Industri beskæftiger 17.6 pCt. af de jødiske, mod 45.8 pCt. af samtlige mandlige Forsørgere. Altsaa er Jøderne meget svagt repræsenterede i den industrielle Gruppe. Af Interesse er det imidlertid lidt nærmere at betragte Forholdet mellem a- og c-Personer, svarende i Hovedsagen til Forskellen mellem selvstændige Hovedpersoner og Arbejdere. Medens a-Personerne mellem Jøderne er omtrent dobbelt saa talrige som c-Personerne, er der for hele Befolkningens Vedkommende mellem 4 og 5 Gange saa mange Arbejdere som Hovedpersoner. Og denne uhyre Forskel giver sig atter Udslag i, at Jøderne, til Trods for deres Faatallighed indenfor Industrien, har forholdsvis set

omtrent $1\frac{1}{2}$ Gange saa mange Hovedpersoner som for Befolkningen under ét. Mellem Hovedpersonerne er 59 Haandværksmestre, medens der ved Siden heraf findes et meget stort Antal (45) Fabrikejere, Direktører for industrielle Foretagender og lignende Udøvere af den store Industri. Haandværksmestrene er spredte over en Række forskellige Fag; med det største Antal opføres Bogtrykkere og Malere (hver 6), Skrædere (5), Guldsmede, Urmagere, Glarmestre og Skomagere (hver 4), medens der af Bygningshaandværkere kun findes nogle enkelte. Ogsaa de jødiske Haandværkssvende hører til en Række forskellige Fag. Med det største Antal er opført Malere (7), Skrædere og Cigarmagere (hver 6). Af Murere og Tømrere findes ingen, af Smede eller Maskinarbejdere kun en 3—4 Stykker.

Handel og Omsætning beskæftiger ikke mindre end 56.8 pCt. eller væsentlig over Halvdelen af samtlige jødiske Forsørgere. Da det tilsvarende Procenttal for hele Befolkningen udgjorde 25.6 pCt., vil det sige, at forholdsvis set beskæftiger Omsætningsvirksomhed mere end det dobbelte Antal jødiske Forsørgere. Men det viser sig tillige (se Tallene i Tabel g), at Jøderne indenfor Omsætningsgruppen i ganske særlig Grad er Indehavere af Engroshandelen og visse dermed socialt nærstaaende Handelserhverv. Af Grosserere og Købmænd uden nærmere Angivelse, Direktører eller andre overordnede Embedsmænd i Banker eller kommercielle Foretagender, Veksellerere, Vekselmæglere eller Vare-mæglere hører 290 til det mosaiske Trossamfund, hvilket svarer til omtrent Halvdelen af de Jøder, som i det hele beskæftiger sig med Handelsvirksomhed,

medens Indehaverne af de nævnte Stillinger for hele Befolkningen kun udgør nogle faa (5 à 6) pCt. af de under Omsætningsgruppen opførte Forsørgere. Endnu krassere træder Forskellen i Forhold til hele Befolkningen frem, naar vi sammenligner Tallene for Indehaverne af de foran nævnte overordnede Handelsstillinger med samtlige Forsørgere. For hele Befolkningen kommer man til det Resultat, at disse Udøvere af den store Handel med Penge eller Varer kun udgør ca. $1\frac{1}{2}$ pCt., mellem Jøderne derimod ikke mindre end ca. 28 pCt. eller over en Fjerdedel af det hele Forsørgertal. Derimod findes der forholdsvis faa Detailhandlere mellem Jøderne, deres Antal udgør kun mellem $\frac{1}{5}$ og $\frac{1}{6}$ af Antallet af Repræsentanter for Størhandelen og dermed ligestillede. Blandt Detailhandlerne findes 12 Manufakturhandlere, 6 Antikvitethandlere (et Erhverv, der tillader et vidt Spillerum for Handelsalent), 5 Urtekræmmere og 5 Cigarhandlere.

I den Gruppe, der omfatter Daglejere og Personer i forskellige underordnede Stillinger, findes der kun 5 Jøder, hvoraf 3 Bude eller Portnere og 2 Arbejdsmænd; dette giver for Jøderne ca. $\frac{1}{2}$ pCt. mod mellem 5 og 6 pCt. for den hele Befolkning.

Vender vi os til den følgende Gruppe, ser vi, at Jøderne har væsentlig højere Procenttal baade for Kapitalister og for Personer, der lever af Legater eller milde Stiftelser, end Tilfældet er for hele Befolkningen. Forskellen træder dog for begge Grupper Vedkommende skarpere frem med Hensyn til de kvindelige Forsørgere.

Naar der ikke er opført nogen Jøde mellem de af det Offentlige understøttede Personer, er dette et Ud-

tryk for, at Jøderne har deres selvstændige Fattigvæsen, der helt opretholdes ved Trossamfundets egne Midler.

Betragter vi de kvindelige jødiske Forsørgere, lægger man særlig Mærke til, at de, der lever af deres Formue, udgør over en Trediedel og sammen med dem, der har Livsophold ved Legater eller milde Stiftelser, over Halvdelen af samtlige Forsørgere, mod omtrent en Tiendedel for hele Befolkningen. Det høje Procenttal for de af Understøttelse levende Personer er her et Udtryk for Jødernes Rigdom og Velgørenhed mod deres Trosfæller. I det af Københavns statistiske Kontor offentliggjorte Værk om Velgørenheden i København i 1903 oplyses det, at det jødiske Trossamfund i dette Aar har udgivet ca. 161000 Kr. til Trosfæller, en Velgørenhed, der øves gennem en Række Legater, Foreninger eller Stiftelser; disse sidste afgiver Bolig for 93 jødiske Familier eller enlige Personer.

Ser vi bort fra Kapitalistgruppen, hvortil endnu maa henregnes nogle enkelte Pensionister, er omtrent Halvdelen af de tilbageblivende kvindelige Forsørgere blandt Jøderne beskæftigede med Handel og dermed beslægtet Virksomhed, væsenlig som Kommiser og Kontorister, medens forholdsvis faa er selvstændige Handlende.

Under Grupperne immaterielle Erhverv og Haandværk og Industri er henført lige mange jødiske Kvinder, nemlig 62 under hver. Under de immaterielle Erhverv er det Lærerinde- og Sygeplejerskerne, under Industrien Dameskræderi, Modepynt og lignende Virksomhed, der beskæftiger Flertallet af disse Personer. Dog findes der ogsaa mellem de jødiske Kvinder enkelte Indehavere af Haandværksforretninger

og et lille Antal industrielle Arbejdere. Af kvindeligt Tyende findes kun 5, hørende til den mosaiske Tro, altsaa ikke 1 af 100 kvindelige Forsørgere, medens Forholdet for hele Befolkningen er dette, at omtrent en Fjerdedel af de kvindelige Forsørgere hører til Tyendeklassen.

Vi har hittil i vor Skildring af Jødernes Erhvervsforhold holdt de russiske Indvandrere ude. Selvfølgelig er det Billede af Erhvervsdelingen, som disse fattige Flygtninge frembyder, saa vidt forskelligt som tænkes kan fra det, som vi har skildret for det herværende gamle jødiske Samfund.

Af mandlige Forsørgere var der mellem de russiske Jøder 100, af kvindelige 10; de fordelte sig saaledes efter Hovederhvervsgrupper:

	Mænd	Kvinder
Hovedpersoner i Haandværk og Industri ..	3	1
Medhjælpere i — — — — — ..	71	6
Hovedpersoner i Handel.....	5	
Medhjælpere i — — — — — ..	6	
Arbejds mænd	10	
Uopgivet Erhverv	5	3
	100	10

De russiske Jødinder, der har fundet Arbejde her, har væsenlig Beskæftigelse som Syersker eller Medhjælpere ved Dameskræderi eller Tekstilvirksomhed. Af de mandlige Forsørgere er Erhvervet uopgivet for 5. Af de resterende 95 hører 82 til Arbejderstanden, 8 er opførte som selvstændige smaa Erhvervsdrivende, nemlig 3 i Haandværksvirksomhed, 5 i Handel (deraf 2 saakaldte Handelsmænd), og desuden findes 3 Han-

delsagenter (-rejsende), 1 Kontorist og 1 Kommiss. Af de mandlige Arbejdere var 27 Skrædere, 8 Kasketmagere, 12 Skomagere, 2 Naadlere, Resten fordelte sig med 1 eller 2 Arbejdere paa en Række forskellige Erhverv. Her som andetsteds (t. Eks. i New-York) viser det sig, at de indvandrede jødiske Arbejdere med Forkærlighed kaster sig over Forfærdigelsen af Klæder og Fodtøj og lignende Beskæftigelse.

Medtager vi de russiske Jøder, vil det øve nogen Indflydelse paa Erhvervsdelingen for det herværende lille jødiske Samfund. Henfører vi alle Forsørgere til nogle enkelte Hovedgrupper og betegner ved a alle selvstændige Erhvervsdrivende, ved b alle Personer, hørende til den tidligere omtalte sociale Mellemgruppe, og ved c alle Arbejdere og nogle dermed socialt lige-stillede (fast ansatte i underordnede Poster) og endvidere ved d alle de tilbageblivende Forsørgere, som, naar offentlig understøttede Personer holdes ude af Betragtning, kan henføres til immaterielle Erhverv og Kapitalistgruppen, kommer vi til følgende procentvise Fordeling af Forsørgerne:

	I. Hele Befolk- ningen	II. Jøderne uden de russiske Indvandrere	III. Jøderne med de russiske Indvandrere
	pCt.	pCt.	pCt.
a.	17.4	46.3	43.2
b.	10.0	21.6	20.1
c.	58.1	8.0	14.6
d.	14.5	24.1	22.1
	100.0	100.0	100.0

Af en Sammenligning mellem Kolonnerne I og II fremgaar det, at c-Personerne i Forhold til samtlige

Forsørgere udgør 58.1 pCt., af Jøderne derimod kun 8.0 pCt. I alle de andre Grupper er derimod de jødiske Forsørgere meget stærkere repræsenterede, dog navnlig indenfor de selvstændige Erhvervsdrivendes Klasse, hvor de udgør 46.3 pCt. mod 17.4 pCt. for hele Befolkningen. Sammenligner vi Kolonnerne II og III, vil det ses, at naar de russiske Jøder tages med i Betragtning, stiger Procenttallet for Arbejdere og ligestillede fra 8.0 til 14.6, medens Procenttallene for de øvrige Grupper gaar tilsvarende tilbage.

Vi har nævnt, at der i Tabel g indeholdes Oplysninger om Mændene i de blandede Ægteskaber, hvor Hustruen er Jødinde. Idet vi iøvrigt henviser til Tabellen, skal vi her fremhæve, at af 71 Mænd hører 20 til de immaterielle Erhverv (deraf 11 Embedsmænd eller Lærere ved Universitetet, 2 Sagførere og 1 Arkitekt), 16 hører til Industrien (deraf 11 Hovedpersoner og 5 Arbejdere), 30 under Handelen (deraf 12 Repræsentanter for Storhandelen, 5 Detailhandlere, 5 Handelsrejsende og 8 Kontorister), 3 Forsørgere hører til Kapitalist- og Pensionistgruppen og 1 er Bud. I det hele og store tør det siges, at Mændene i disse blandede Ægteskaber nogenlunde repræsenterer samme sociale Niveau som de jødiske Mænd.

Til Belysning af de overordentlig betydelige Forskydninger, som har fundet Sted med Hensyn til Jødernes Erhvervsforhold, skal jeg efter Cohen («De mosaiske Trosbekenderes Stilling i Danmark forhen og nu») gengive nogle Oplysninger om de københavnske Jøders Erhvervsforhold i 1836, hentede fra Mandtals-

listerne over Personer, hørende til fremmede Religions-
samfund. Forsørgerne er delte mellem gifte og ugifte.

Tabel i.

Jøder i København i 1836.

	Familier	Ugifte	Tilsammen
Gejstlige Embedsmænd og Funk- tionærer.....	5	6	11
Lærere.....	4	15	19
Sagførere	3	0	3
Læger	5	4	9
Studerende	0	32	32
Musikere	1	1	2
Kunstnere	0	3	3
Forskellige liberale Erhverv... (Kammerjæger, Inspektør, Be- rider, Vaagekone m. fl.).	6	1	7
Immateriel Virksomhed...	24	62	86
Fisker	0	1	1
Gartnerlærling	0	1	1
Jordbrug etc....	0	2	2
Fabrikanter.....	6	0	6
Haandværkere, Hovedpersoner ..	82	47	129
Haandværkssvende	0	88	88
Haandværksdrengene	0	42	42
Haandarbejde.....	27	54	81
Haandværk...	115	231	346
Grosserere	36	9	45
Silke- og Klædehandlere	42	9	51
Hosekræmmere, Marskandisere ..	33	8	41
Forskellige Handelsvirksomheder	27	19	46
Handlende.....	36	30	66
Mæglere, Veksellerere	10	5	15
Kommissionærer, Kollektører....	18	11	29
Restavratører	3	2	5
Bogholdere	9	5	14
Kontorister	1	12	13

	Familier	Ugifte	Tilsammen
Handelsbetjente	5	24	29
Svende hos Silke- og Klædehandl. »	»	32	32
Drenge hos Silke- og Klædehandl. »	»	29	29
Svende hos forskellige Handlende »	»	3	3
Drenge — — — — — »	»	4	4
Handel og Omsætning...	220	202	422
Formue	21	38	59
Pension	3	10	13
Legater	»	2	2
Understøttelse	9	118	127
Kapitalister etc....	33	168	201
Arbejdsmænd og Karle	»	2	2
Tyende	»	64	64
Slaver	»	2	2
Elever	»	3	3
Tilsammen...	392	736	1128

Sammenligner man disse Tal, der ikke tillader nogen Deling efter Køn, med de tilsvarende Tal for 1906 (Tabel g), vil man blandt andet se, at de immaterielle Erhverv og Handelsstanden har øvet en stærk Tiltrækningskraft paa Jøderne. For de immaterielle Erhverv er der en Stigning fra 7.6 til 15.4, altsaa til godt og vel det dobbelte. Og blandt de immaterielle Erhverv har Opmærksomheden navnlig været henvendt paa Læge- og Sagførervirksomheden. Antallet af mandlige Læger mellem Jøderne er fra 1836 til 1906 vokset fra 9 til 25, af Sagførere fra 3 til 34. Og endvidere har literær, journalistisk og kunstnerisk Virksomhed øvet en stor Tiltrækning paa Jøderne, hvis samlede Antal Forsørgere, henhørende til disse Grupper, fra 1836—1906 er steget fra 5 til 48. Derimod

har vi set, at der i den civile Embedsstand i 1906 kun var et mindre Antal Jøder. Forklaringen hertil ligger sandsynligvis i, at Embedsvejen (der vel en Tid lang, om ingenlunde stænget, saa dog heller ikke var særlig farbar for Jøder), med sine sikre, men beskedne Indtægter ikke har haft den samme Tillokkelse som Handels- og Sagførervirksomhed med deres større Spænding og større Adgang til Gevinst.

For Handelsgruppen er der en Stigning i Forsørgertallet fra 37.4 til 44.3 pCt. Stor er Tilvæksten for Grossererere (45 i 1836, 235 i 1906), Veksellerere, Mæglere og lignende, ligesom den fremskudte Plads, som Jøder nu indtager som Ledere af Banker og andre kommercielle Foretagender, som naturligt er, ikke havde noget Sidestykke for to Menneskealdre siden. Omvendt beskæftigede i 1836 Detailhandelen langt flere Jøder end i 1906. I det førstnævnte Aar udgjorde Antallet af jødiske Detailhandlere af forskellig Slags (de saakaldte »Handlende« endda ikke medregnede) 138, i 1906 kun 79 eller kun lidt over Halvdelen. Særlig talrigt repræsenterede var Jøderne i 1836 mellem Silke- og Klædehandlerne*) (51 Hovedpersoner, 32 Svende og 29 Dreng), og i visse Arter af Smaahandel, hvoraf nogle krævede et særligt Talent til at handle. Alene af Marskandisere var der dengang 18, af Hosekræmmere 23, tilhørende den mosaiske Tro. Hertil kom endnu 66 »Handlende«, som vel i Hovedsagen var omløbende eller paa Gadehjørnerne fast stationerede Handelsmænd, der falbød gamle Klæder eller lignende. Men efterhaanden som Jøderne ved deres Dygtighed

*) Derimod var der nogle Handelslaug, som helt havde boycottet Jøderne, saaledes Isenkræmmerne.

og Pengemagt har lagt Haanden paa den store Handel med Penge og Varer, har de ganske naturligt opgivet Smaahandelen, der tilligemed Haandværket har tjent dem som et Trin paa Vejen højere tilvejs. Ogsaa Antallet af Agenter og Kontorister har været i betydelig Stigning, og blandt underordnet Bankpersonale er der nu ogsaa forholdsvis mange Jøder.

I Modsætning til Handelen beskæftigede Industrien i 1836 forholdsvis langt flere Jøder end nu (30.7 pCt. mod kun 15.0 pCt. i 1906). Medens Direktører og Fabrikanter nu udgør en anelig Del af de Jøder, der beskæftiger sig med industriel Virksomhed, var Forholdet i 1836 dette, at Hovedpersonerne, hvoraf der var 135, paa 6 nær, der betegnes som Fabrikanter, alle var Haandværksmestre, blandt hvilke der findes forholdsvis mange Guldsmede (Guldtrækkere), Bogtrykkere, Tobaksspindere, Lysestøbere, Skrædere og Skomagere, alle Erhverv, som foregaar inden Døre og hvoraf nogle krævede en særlig Kunst- eller Fingerfærdighed. Bygningshaandværket var, ligesom nu, meget svagt repræsenteret. Her, som andetsteds, har Haandværket ikke haft Evnen til i Længden at fastholde Jøderne. Det kan have Interesse her at anføre, hvad Ruppin, der selv er Jøde og som faa en Kender af Jødernes Forhold, anfører som den psykologiske Forklaring dertil: »Mange Jøder har aabenbart ikke den rigtige Glæde ved Haandværket, fordi de som Følge af deres store aandelige Bevægelighed føler Trang til Afveksling og Spænding. De foretrækker Handelen for Haandværket, ikke af Ængstelse for legemlig Anstrængelse, men af Uvilje mod det ensformige og trættende ved det industrielle Arbejde«. Ruppin anfører

til Støtte for denne Opfattelse, at der i Erhverv, der kræver en anspændt Opmærksomhed eller større Intelligens, ofte findes et stort Antal jødiske Arbejdere, saaledes i Amsterdams store Diamantsliberier.

Holder vi Dameskræderi, Haandarbejde og lignende ude af Betragtning, kommer vi til det Resultat, at der i 1836 mellem Jøderne var omtrent lige saa mange Hovedpersoner som Medhjælpere, medens Antallet af Hovedpersoner i 1906 var omtrent $1\frac{1}{2}$ Gange saa stort. Sammenholdt med den almindelige Udvikling henimod et stadig stigende Antal Medhjælpere pr. Hovedperson tjener dette Træk ogsaa til at belyse Jødernes forandrede Stilling indenfor den industrielle Virksomhed.

Af jødisk Tyende var der i 1836 64, i 1906 6.

Folketællingslisterne indeholder Oplysninger om tvende Forhold, der kan tjene til at belyse Jødernes økonomiske Stilling i Sammenligning med hele Befolkningen, nemlig Tyendeholdets (o: det fast hos Familien boende Tyendes) Størrelse og Lejlighedernes Værelseantal.

Antallet af Husstande, hvor Familieoverhovedet var Jøde, udgjorde efter sidste Folketælling 1077 (heri ikke taget Hensyn til de russiske Jøder). Af omstaaende Tabel k fremgaar, hvor mange af disse Husstande der var henholdsvis uden Tyende eller med 1, 2, 3 eller flere Tyendepersoner, og dette er procentvis sammenstillet med Forholdene for hele Befolkningen.

Det vil ses, at 65,2 pCt. af de jødiske Husstande har Tyendehold mod kun 12,8 pCt. for hele Befolkningen. I Sammenligning med denne har altsaa over 5

Tabel k.

Husstande	Jøder		Hele Befolkn.
	Antal	pCt.	pCt.
uden Tyende	375	34.8	87.2
med 1 —	405	37.6	10.4
— 2 —	226	21.0	2.0
— 3 —	51	4.7	0.3
med over 3 Tyende ..	20	1.9	0.1
	1077	100.0	100.0

Gange saa mange af de jødiske Familier Tyende. Og Forskellen bliver endnu større, naar man fæster Opmærksomheden paa det store Tyendehold. For Familier med over 2 Tyendepersoner er Procenttallet for hele Befolkningen 0.4, for Jøderne derimod ikke mindre end 6.6. I det hele kommer der for Jøderne godt og vel 1 Tyendeperson pr. Husstand, medens der for hele Befolkningen kun er 1 Tyende for mellem 6 og 7 Husstande.

De russiske Jøder er samlede i 62 Husstande, af hvilke kun 1 har Tyende. Medtages disse, vil Procenttallet for Husstande uden Tyende stige fra 34.8 til 38.3.

I hosstaaende Tabel l finder man Oplysninger om de jødiske Husstandes Beboelsesforhold d. 1. Februar 1906 i Sammenligning med hele Befolkningen*). Udeladte er Lejligheder med uopgivet Værelseantal.

*) Procenttallene for hele Befolkningen er beregnede paa Grundlag af Beboelsesstatistiken af 1901 i Forbindelse med de i Københavns aarlige kommunale Beretninger indeholdte Oplysninger om nytilkomne Lejligheder.

Tabel 1.

		Af jødiske Familier beboede Lejligheder		Samtlige Beboelseslejligh. i København og Nabokomm.
		Antal	pCt.	pCt.
Lejligheder paa	1 Værelse	35	3.3	9.7
--	2 Værelser	90	8.6	38.8
--	3 --	86	8.2	18.9
--	4 --	142	13.5	16.9
--	5 --	164	15.6	6.8
--	6 --	191	18.2	3.9
--	7 --	141	13.4	2.2
--	8 --	78	7.4	} 2.8
--	9 --	37	3.5	
--	10 --	31	2.9	
--	over 10 Værelser	57	5.4	
		1052	100.0	100.0

Medens de Husstande, der bor i smaa Lejligheder paa indtil 4 Værelser, for hele Befolkningen udgør 84.3 pCt. eller over $\frac{5}{6}$, udgør de for Jøderne kun 33.6 pCt. eller en Tredjedel af alle Husstande, hvorved endda er at bemærke, at Flertallet af Et- og Toværelslejlighederne for Jødernes Vedkommende falder paa Stiftelser. For Lejligheder med 5 Værelser eller derover viser de jødiske Husstande en overordentlig betydelig Overvægt. Medens saaledes kun 2.8 pCt. af samtlige Lejligheder i København og Nabokommuner er paa 8 Værelser eller derover, er det tilsvarende Procenttal for de jødiske Familier 19.2, der fordeler sig saaledes, at 7.4 pCt. af Lejlighederne er paa 8 Værelser, 3.5 pCt. paa 9, 2.9 pCt. paa 10 og 5.4 pCt. paa over 10 Værelser. Til Sammenligning med Forholdene for hele Befolkningen kan tjene, at efter Folketællingen 1901 boede ca. 0.6 pCt. af samtlige Husstande i Lejligheder paa over 10 Værelser.

De russiske Jøder indtager naturligvis ogsaa en Særstilling indenfor det mosaiske Trossamfund med Hensyn til Beboelsesforholdene. Af 62 Husstande bebor 11 Lejligheder paa 1 Værelse, 31 paa 2, 14 paa 3, 2 paa 4 og 1 paa 5 Værelser, medens Værelseantallet er uoplyst for 3 Lejligheder. Medtages disse Husstande, vil Procenttallet for de jødiske Familier, der bor i smaa Lejligheder paa indtil 4 Værelser, stige fra 33.6 til 36.0, medens Procenttallene for de store Lejligheder vil blive i tilsvarende Grad formindskede.
